

פרשת חוקת: חשיבות הציות

“זאת חוקת התורה” –

מצוות פרה אדומה מוגדרת בתורה כחוק. כגזירה שאין בה היגיון. “לפי שהשטן ואומות העולם מונים את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה. לפיכך כתב בה חוקה. גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה” (רש"י בעקבות: בבלי, יומא סז, ב)

אומות העולם המקטרגות הן דימוי וסמל לנפשו של כל אדם. אם טענה מסוימת מושמת על ידי חז"ל בפי אומות העולם משמע יש כאן טענה אנושית בסיסית. טבע האדם שהוא נמשך אחר דברים של טעם ומשמעות. כשבעל ספר החינוך שם לנגד עיניו את חשיבות חיוב המצוות הוא עשה זאת בדרך של הענקת משמעות וטעם להן. וכמוהו עשו הפרשנים השונים שעסקו בנתינת טעם למצוות. נפש האדם נמשכת אחרי היופי והאסתטיקה של מצוות שיש להן תכלית ברורה וישירה, שמידות האדם נצרפות בהן, שהמוסר האנושי מאשר אותן.

חוק כדבר שאין לו טעם או סיבה נראים לעין - תכליתו הגלויה היא אחת בלבד: הציות. מבקרי הדת שללו מן היסוד את ערך הציות הנתבע בחוקים מן הסוג הזה. שפינוזה טען שהציות הוא ניגודה של החירות. החירות לדבריו היא האוטונומיה של האדם והיא כורח התבוניות שלו. החירות היא יסוד מוסד הטבוע באדם. כשמצפים מן האדם להתנהגות מסוימת, הוא יתבע לדעת מדוע. העמדה משקפת את התחושה שהדרישה לציות אינה אנושית. לעשות משהו רק מפני שנצטווית לעשותו, פירושו להפוך רובוט חסר מנגנוני הגנה, והעדר לקיחת אחריות על המעשה.

רבינו בחיי מבאר שחוק הוא גבול: “חקות ירח וכוכבים לאור לילה”, כלומר גבולי היום והלילה, זאת חוקת התורה לפיכך עניינה במגבלה שהיא מטילה: “וזה להורות שנעצור המחשבה מלהרהר בהם ולא נעבור גבול מפני עומק השגתם” (רבינו בחיי, פרק יט). בדומה לעמדה הביקורתית, חז"ל והפרשנים אף הם הבינו שיש כאן פניה לאדם המאמין להימנע מן הפעולה הספונטנית של הכרה ורפלקסיה. יש כאן קריאה חד משמעית לאדם להציב גבולות להיגיון האנושי שלו. חז"ל משתמשים לצורך כך בביטוי חריף במיוחד: “ואין לך רשות להרהר ! !”.

אין רשות להרהר ? ! כמה מקומם ולא סביר. התורה לעולם אינה נלחמת בנטיה האנושית הבסיסית ואינה תובעת מהאדם להיות אלוקי.

הרצון להבין ולהזדהות קיים באדם ככל שהתפתחותו הקוגניטיבית הולכת ומתגברת. תינוק צעיר נהנה לשמח את הוריו ולשעשע אותם גם אם אינו מבין במדויק מדוע וכיצד הוא מצליח לעורר את גאוותם והשתאותם, גם אם המעשים שהוא עושה אין להם שום תכלית ומטרה מעבר לכך שההורים שבעים ומדושני עונג. רק בשלב מאוחר יותר, הילד תובע לדעת למה ומדוע הוא נדרש לעשות מה שהוא נדרש לעשות. בשלב הזה גם מתחילות ההתחכמויות השונות והמשונות. ‘אני אקום מוקדם גם אם אלך לישון מאוחר’ החברה אינה משפיעה עלי’ עוד חמש דקות בפייסבוק לא יעלו ולא יורידו’ וכן הלאה. הטענות והתירוצים אינם רק התפלמסות מייגעת, עמדת המיקוח מעבירה את כל הדיון למישור אחר, מישור שבו אין משמעות למעמדו של ההורה, להיררכיה ולסמכות וגם לא לצורך לרצות את ההורה. שני הצדדים מועמדים כשווים ושוקלים יחד כביכול מה נכון ומתאים בנסיבות העניין.

בהשאלה, ברור שההישג של חוויה דתית פשוטה וכנה מגיע ומושג במקום שבו עושים כדי לעשות, מרצים כדי לרצות משמחים כדי לשמח. טיפוח מקום שמתעלם מן הצורך בהבנה יוצר תנאים לפולחן. חשיבותו של פולחן

בס"ד, אתר בית מורשה, פרשת חוקת תשע"ב, מיכל טיקוצ'ינסקי

היא ביצירת מערכת יחסים תמימה וכנה של התמסרות ואהבה, התבטלות וכניעה. המסלול הזה המתקיים במקביל למסלול הדיאלוגי, הדורש הבנה, מפנה את האדם מאנושיותו, מסלק הצידה את פגעי התבונה ששורשם בעץ הדעת, ומאפשר לאדם לעמוד מול ה', ולממש את הערגה לראשונות.

אלא, שיש לשים לב לתהליך שעברנו בדיוננו: בתחילה קיבלנו את הנחתן של אומות העולם, הנחתו של אדם בריא וכשיר. אך הסברנו מדוע וכיצד ישנה חשיבות לציות. הצענו את ההנחה הפשוטה המתחייבת מהיותנו מאמינים, והיא- שהקב"ה הוא כעין הורה אחראי שיש סיבות טובות שיזכה באמוננו. והסברנו מדוע הציות נחוץ. הגענו להכרה שיש חשיבות בציות. מעתה גם הציות הוא תבוני. קבלת הסמכות והמרות היא מעשה המתקבל על הדעת. משמע, קשה להשתחרר מן העמדה הבסיסית של המחסומים השכלתניים.

יש מצוות שנועדו לייצר סדר וארגון חברתי ובינאישי, ויש מצוות שנועדו לצרוף את האדם במידות טובות, במצווה זו אנו נחשפים לכך שיש מצוות שנועדו למתן את הישגיותנו השכלית. למעשה ככל המצוות שעניינן לעדן ולרסן את היצר, אך אין מטרתן לבטלו כליל, כך ה'חוקים' נועדו לעדן את יצר האדם להבין הכל. לפנות מקום להכרה שההכרה מוגבלת. מבלי לבטל את ערכה.